

Оригинални научни рад

Љубомир А. МИЉКОВИЋ*

Драјана М. ТРНАВАЦ**

Пословни и правни факултет, Београд

РАЗВОЈ КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

Апстракт: Предмет истраживања је развој компетенција за демократску културу у дигитално доба кроз анализу медијске културе младих. Циљ истраживања је да се на основу добијених резултата могу предложити адекватна решења проблема утицаја медија на културу комуникације и културу уопште међу младима, а теоријски да се утврди колико медији утичу на културу комуникације и развијеност свести младих о утицају медија, а посредно и ниво медијске културе младих. У раду се дошло до закључка да испитивана група тинејџера, њих 300 из београдских гимназија, у највећем проценту гледа телевизију и то пратећи забавни програм, да медији у Србији промовишу насиље и говор мржње, те да већина њих богати свој језик и културу изражавања користећи електронске медије, а не књигу. Резултати до којих се дошло потврђују да медији, овакви какви су данас, веома негативно утичу на језичку културу и културу понашања младих уопште.

Кључне речи: компетенције, демократија, дигитализација, медијска писменост, дигитална писменост

1. УВОД

Како стећи компетенције за демократско друштво у дигиталном добу?

Интернет је један од најзаступљенијих медија новог дигиталног доба. Он је савременом човеку омогућио улазак у виртуелни свет. Многи, ипак, не препознају све опасности које он собом носи. Неке од њих су комуниколошке, неке, пак, социолошке. Ипак, Интернет је постао и остао простор за „нове видове комуникационе праксе“ за већ виђене и познате ситуације људског општења (Hoops, 2010:50).

* доцент, ljubomir.miljkovic@ppf.edu.rs

** ванредни професор, draganatrnovac@gmail.com

Притом, без икакве жеље да се друже једни са другима, људи се на друштвеним мрежама прате, виртуелно изјашњавају, и „лајкују“ седећи потпуно сами за компјутером или телефоном, тако у својој интими симулирају ућешће у реалном животу. У овом контексту ће развој компетенција за демократску културу бити оспособљавање људи, деце, младих, да уопште могу да изађу на ову виртуелну улицу и безбедно се шетају њом, да сваким кораком даље, користећи критичко мишљење уграбе ново знање ради сопствене безбедности и напретка. Замислите да данас у дигитални свет преко мобилних телефона и уз помоћ интернета, у виртуелни свет улазе писмени и неписмени, добронамерни али и они други. Сви добијају једнаку шансу да утичу на креирање културе у друштву или злоупотребе слободу и могућност које технологије пружају кад се њима служимо на одговарајући начин.

Развој компетенција за демократску културу у дигитално доба је препознат као стратешки циљ Владе Републике Србије, Министарства просвете науке и технолошког развоја на покренутим реформама школства и друштва уопште, са фокусом на младе.

2. НОВЕ ПИСМЕНОСТИ

Развојем ИКТ дошло је и до новог дефинисања писмености. До ове појаве морало је доћи да би се задовољиле нове потребе и захтеви савременог начина живљења.

Развој технологије условио је потребу да се редефинише концепт писмености како би се одговорило на потребе и захтеве живота у савременом технолошком, компјутерском, информационом или дигиталном добу. „С тим у вези, можемо говорити о еволуцији концепта писмености, која се одвијала у складу са технолошким развојем друштва, а чији почeci сежу до шездесетих година прошлог века. Од тог тренутка до данас, концепт писмености прошао је кроз неколико фаза развоја: од визуелне писмености преко технолошке, медијске и компјутерске писмености, потом информационе и дигиталне писмености, ка концептима мултиписмености и вишеструке писмености. Термин писменост користи се за означавање великог броја разноврсних пракси, па се данас готово свако знање или учење за које се сматра да има образовну вредност, може разумети као писменост. Тако посматрано, термин писменост може бити употребљен као метафора за компетенцију, стручност или функционалност или се може користити на начин који упућује на блиску повезаност са самим језиком“ (Ружић Сенић, 2019, <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/3565/Doktorat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

За све нове писмености заједничке су четири претпоставке:

„(1) нове писмености подразумевају нове вештине, стратегије, склоности и друштвене праксе неопходне за информисање и комуникацију путем нових технологија;

(2) нове писмености су кључне за потпуну партиципацију у глобалном друштву;

(3) нове писмености се мењају у складу са променама у технологијама које их дефинишу;

(4) нове писмености су вишеструке, мултимодалне и разноврсне, што усложњава процес њиховог проучавања и чини га интердисциплинарним, чиме се стварају различита гледишта која доприносе бољем разумевању нових писмености“ (Ружић Сенић, 2019, <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/3565/Doktorat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

3. ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ КАО ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ

„Количина новог знања се врло брзо повећава, а постојећа знања све брже застаревају. Развој образовања одраслих је кључни фактор за повећање нивоа знања и оспособљености за различите животне задатке, побољшање квалитета живота сваког појединца, обезбеђивање једнаких могућности и социјалне укључености, али и успешног развоја привреде. То захтева да образовање буде доступно свим људима и у свим срединама. Менталне способности се, као и све друге способности, морају одржавати и унапређивати. Свако од нас је свестан да наша физичка кондиција зависи од наших физичких активности и да је можемо поправити систематским, упорним и доследним физичким вежбама. Мањина, међутим, размишља о потреби интелектуалног развоја и вежбању креативног развоја мишљења“ (Видаковић, Жутић, 2016, <https://samoobrazovanje.rs/obrazovanje-odraslih/>).

Човек је слободно, променљиво, самоодређујуће биће које, једино у природи, може самостално и свесно бирати оријентацију у животу. Биће које може животу прићи као изазову активно, помирљиво, препуштен догађајима и стварности, или пасивно. Које ће тенденције код одраслог човека преовладати зависи од бројних фактора: од фактора личности, његових виђења животних могућности, од фактора средине и од вредности које усмеравају његове животне изборе.

Од свих живих бића, само човек има развијене способности објективног сагледавања сопствене личности, откривањем онога што јесте и онога што би желео да постане. Познавањем сопственог идентитета човек схвата и разуме прошлост, открива потенцијале у будућности и схвата постојећи реда ствари и законитости у садашњости. Свест о себи утиче на избор понашања

и на очекивања од живота. Очекивања се самостално постављају, пројектују и прихватају и односе се на наш индивидуални ниво аспирација (оно што је успех за једну особу, не мора бити и за другу).

Декартова премиса „Мислим, дакле постојим“ управо наглашава централни значај овог концепта у свести појединца. Развој личности може ићи у правцу раста индивидуалности и креативног односа према реалности. Тај пут води развоју интегритета и аутентичне личности, која тражи и налази лични стил, даје печат реалности и учествује у њеној трансформацији. То је процес самоактуализације. Основни смисао процеса је креативни развој личности и остваривање што виших нивоа потенцијала, уствари, максимални развој потенцијала сваког од нас.

Стратешки документ „Развијање компетенција за демократску културу у дигиталном добу“ је настао у оквиру пројекта „Демократске компетенције у дигиталном добу“, који је кофинансирао Савет Европе и Европска комисија и реализован је од децембра 2016. године до септембра 2017. године од стране организација из Јерменије, Белорусије, Бугарске, Хрватске, Чешке Републике, Румуније и Србије и има за циљ усмеравање заговарачких активности и активности невладиних организација (НВО) које раде у области образовања (Развијање компетенција за демократску културу, (<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/09/Razvijanje-kompetencija-za-demokratsku-kulturu-u-digitalnom-dobu.pdf>)). Такође је релевантан за све заинтересоване стране укључене у формално и неформално образовање, укључујући политичаре, руководиоце, наставнике, стручњаке за образовање наставника и стручњаке за развој курикулума.

Заснован је на: 1) прегледима промишљања о демократским компетенцијама и информационо-комуникационом технологијама (ИКТ) у образовним системима и праксама различитих земаља, као и на 2) резултатима фокус група о томе како су дигитално доба и његове специфичности перципиране од стране едукатора и младих у земљама учесницама. Знања стечена на интерактивним радионицама посвећеним младим људима у дигиталном добу и новој улози едукатора у овој области коришћена су да дају приказ шта је у целом процесу научено, како се одражава на SWOT анализу.

3.1. SWOT АНАЛИЗА КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДИГИТАЛНУ ДЕМОКРАТСКУ КУЛТУРУ

Снаге

Већина компетенција за дигиталну демократску културу (КДК), иако нису означене као такве, већ су укључене у наставне планове и програме или међупредметни образовни циљеви у оквиру одржених предмета, као што је грађанско васпитање и друштвених предмета.

Различите земље имају искуства са „Learner centred“ (Smith, 2017, <https://thisisgraeme.me/2017/03/06/approaches-what-is-learner-centred/>) интерактивних метода, оријентисаност малих ученика или студента. Интерактивних метода, као што су оне инспирисане материјалима Савета Европе о образовању заљудска права и образовању за демократску културу, (Друго предавање у оквиру пројекта, https://www.helsinki.org.rs/serbian/projekti_osce_t02.html), као и Пројекат Грађанин. (Павловић, Максић, Ђуричић, 2018)

Већина младих људи су „дигитални домороци“ и коришћење ИКТ-а је део њиховог свакодневног живота. Ниво њихових знања и вештина повезаних са дигиталним светом је често веома висок, углавном виши од оног који поседује наставник.

Слабости

Наставни планови и програми и наставна пракса често се фокусирају на знање и изјаве о вредностима, а мање на стварни развој вредности, ставова, вештина и критичког разумевања. У неким земљама школска инспекција инсистира на поштовању прописаног курикулума и административних захтева и не пружа подршку школама и наставницима неопходну за суочавање са изазовима. У таквим контекстима, тражити од наставника да се усредсреде на развој КДК може довести до перцепције да ће имати додатни посао и додатно административно оптерећење.

Школска стварност и наставни процес често се одвајају од реалног живота, ослањајући се на застареле уџбенике, а образовни систем не узима у обзир нову дигиталну стварност као део живота и стога као елемент који се рефлектује и разматра у настави и процесима учења.

Недостатак информација или површно разумевање (одређених) компоненти КДК модела.

Разлике између школа у истом образовном систему и између различитих земаља у погледу приступа ИКТ и компетенцијама наставника везаним за ИКТ (који су „дигитални имигранти“) и ученика.

Често је ограничен приступ ИКТ-у присутан у школама, са фокусом на наставу о (а не кроз) ИКТ и фокусом на заштити, сигурности и безбедности (нпр. сајбер-малтретирање, злоупотреба, зависност од интернета). Наставници често доживљавају нелагоду у односу на интернет простор који је за њих неистражена територија. Ограничено искуство школа са кохерентним приступом целе школе овом питању и тежња школа да питања која се односе на КДК препусте друштвеним и хуманистичким наукама.

Прилике

Недавне јавне расправе у вези са лажним вестима и манипулацијама путем друштвених мрежа покренуле су позиве школама да оснаже младе људе неопходним компетенцијама како би могли да се одупру манипулацији на интернету.

НВО су активне у заговарању и кампањама за подизање свести, пружају широк спектар обука, наставних материјала, као и едукативних програма за школе, наставнике, студенте и родитеље.

Материјали Савета Европе, укључујући Референтни оквир КДК и образовне ресурсе, као и оне произведене у оквиру „Кампање против говора мржње на интернету“ (<http://libero.org.rs/sr/u-srbiji-otrocela-kampanja-seprotiv-govora-mrznje-na-internetu/>) и пројекта „Живети демократију“ (Живети демократију, <https://www.living-democracy.rs/textbooks/>)

Претње

Технологије и апликације се стално развијају и мењају. Неке нестају, док се нове појављују на начин који је немогуће предвидети.

Родитељи су делимично за коришћење ИКТ у наставном процесу, а делимично су и против, али су у оба случаја веома гласни. Често постоји недостатак комуникације између родитеља и едукатора у вези са изазовима које носи присуство деце на интернету.

Друштвени статус, ниво плата и неправедна очекивања са различитих страна ограничавају самопоуздање наставника и мотивацију за изградњу својих професионалних капацитета.

После увида у SWOT анализу сасвим је јасно које компетенције за демократско друштво у дигиталном добу треба да поседују сви.

4. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ – МЕДИЈСКА КУЛТУРА МЛАДИХ

Предмет истраживања је развој компетенција за демократску културу у дигитално доба кроз анализу медијске културе младих. Циљ истраживања је да се на основу добијених резултата могу предложити адекватна решења проблема утицаја медија на културу комуникације и културу уопште међу младима, а теоријски да се утврди колико медији утичу на културу комуникације и развијеност свести младих о утицају медија, а посредно и ниво медијске културе младих.

Све убрзанији развој друштва, али и глобалних медија као његових продукат неминовност. Брзина усвајања нових технологија се драстично повећала са развитком цивилизације, а истраживања показују и да се медији генерално брже усвајају него остали облици нових технологија. Најбрже и најлакше их усвајају млади, мада је питање раде ли они то увек на најбољи и најадекватнији начин и колико медији утичу на њихов развој, начин комуникације и понашање уопште. Млади људи данас живе у свету који карактеришу драматичне културне, економске, социјалне и образовне разлике. Развој индивидуа зависи у великој мери од тога где се човек роди и одрста. Више од 800 милиона

одраслих, две трећине жена, немају елементарну писменост, а са друге стране, коришћење информационих технологија је у наглom порасту. Упркос огромним разликама у животним срединама, глобална медијска култура је поставља изазове пред младе, а може се рећи и то да она увелико превазилази традиционалне облике социјализације, попут породице и школе.

Хенри Гиро сматра да нове медијске технологије без преседана утичу на образовање, обликовање свакодневног живота и понашања. Ипак, сматра Гиро, већина досадашњих дебата је углавном игнорисала тај снажан педагошки утицај популарне културе као и њене импликације на обликовање образовних програма, статуса знања и редефинисање односа између културе образовања и културе свакодневног живота (World Youth Report, <https://www.un.org/development/desa/youth/world-youth-report/world-youth-report-2003.html>).

У посредованој култури младим људима је веома тешко да препознају чије представе су најближе истини, којој презентацији да верују, која фотографија је монтажа (Гојков, 2006. То је делимично због тога што млади нису медијски писмени и не знају критички да читају медијске поруке. Многи су и даље упушкани у романтичну слику органских заједница у којима људи разговарају једни са другима, живе у тесно повезаној локалној средини. Дигитална комуникација постепено подрива овај традиционални приступ комуникацији и општењу.

У свету младих медијска култура може се окарактерисати кроз три различита разматрања: прво, она се производи и репродукује различитим ИЦТ изворима стога је императив да се образовање аграрних и индустријских друштава замени образовањем за дигиталну писменост и информатичко доба (World Youth Report, <https://www.un.org/development/desa/youth/world-youth-report/world-youth-report-2003.html>).

Из великог спектра који би требало обухватити истраживањима, обављено је истраживање медијске културе младих и то у Београду, као једном од најразвијенијих градова у Србији.

4.1. ПРЕТХОДНА ИСТРАЖИВАЊА

Многи истраживачи и у свету и Србији су се бавили истраживањем утицаја медија на младе и остало становништво, као и медијском културом младих и других.

У HomeNet студији (Human Computer Interaction Institute, <https://interactive.miami.edu/>), мерећи демографске карактеристике, социјалну екстравертност и социјалну укљученост испитаника, као и психолошко стање (велл-беинг) испитаника, истраживачи су дошли до закључака да повећана употреба Интернета доводи до статистички значајног смањења

комуникације међу члановима породице корисника, смањења мреже блиских друштвених односа и појаве осећања усамљености (Kraut, Patterson, Lundmark, Kiesler, Mukophadhyay, Scherlis, 1998:1017-1031).

Морахан Мартин и Шумахер испитали су 283 студента који су похађали курсеве за које је неопходно коришћење компјутера и Интернета (Morahan Martin, Schumacher, 1997:95-110). Могуће патолошке симптоме су претходно груписали у три групе: персонални проблеми, промене расположења и симптоми апстиненцијалне кризе. Резултати су показали да се и испитаници такође могу класификовати у три групе: патолошки корисници, са одређеним симптомима, без симптома. У својој студији из 2002. Критикујући модел Краута и сарадника истраживачи Хамбургер и Бен-Артзи са правом наглашавају да се убудуће мора озбиљно узети у обзир и питање типологије и динамике личности Интернет корисника, јер оно што је добро, пожељно или барем није штетно за једну особу не мора нужно бити и за другу. (Hamburger, Ben-Artzi, 2000:441-449) Матрицу варијабли у студији „Internet use and well-being in adolescence“ између осталих, чинили су и следећи комплекси варијабли: специфична online и offline активност са једне и социјална анксиозност и усамљеност, са друге стране (Gross, Juvonen, Gable, 2002:75-90). Иако је код извесног броја испитаника утврђена висока мера интензитета Интернет активности, скоро сви испитаници су наставили да редовно и нормално проводе ваншколско време у активностима од којих је већина подразумевала и интерперсоналну интеракцију са породицом, пријатељима, познаницима. Закључак студије је да не постоји јединствен ефекат Интернета на свакодневне активности просечног адолесцента и да Интернет служи потпуно другачијој сврси код социјално анксиозних и усамљених индивида (La Greca, Thompson, 1998:101-113). У студији Меккена и Барга 68% испитаника, који су претходно имали проблема са меланхолијом, усамљеношћу и депресивношћу, је након одређеног периода коришћења Интернета изјавило да има осећај да им је Интернет помогао у ширењу личног социјалног круга, само 3% је изјавило да им се круг пријатеља смањило, док 28% није приметило никакву промену (McKenna, Bargh, 2002:33-48). Резултати, који по мишљењу аутора сугеришу да Интернет може бити поприлично корисно средство за грађење нових односа и социјалних релација код индивида које су усамљене и социјално анксиозне (Хинић, 2008:435-453).

Према истраживањима стручњака о начину на који млади у Србији проводе слободно време, дошло смо до следећих резултата. Већина младих свакодневно користи компјутер код куће (85%). У школи су компјутери доступни само на часовима информатике. Пасионирано коришћење компјутера није присутно, мали проценат младих сатима седи испред компјутера (6%). Компјутер се најчешће користи за слушање музике, играње игрица, скидање музике и филмова са Интернета и четовање. Подаци показују да је компјутер

пре свега средство забаве. Коришћење компјутера у едукативне сврхе је веома ретко: 80% младих готово никада не користи образовни софтвер; 70% не користи компјутер за писање, цртање нити графичко приказивање; близу 70% никада не користи e-mail. Када се анализира однос младих према штампаним медијима показује се да у дневним новинама млади највише прате рубрике које се односе на разоноду, славне, црну хронику и спорт. Они нису заинтересовани за политику и свакодневна дешавања (Хинић, 2008:435-453).

ЦЕПИТ је спровео током 2003. године истраживање на 1000 грађана у Србији под називом „Глобални грађанин“ које се бавило описивањем и дефинисањем популације Интернет корисника у Србији данас. „Студија је показала да је Интернетом, барем по субјективним проценама наших испитаника најмање „погођен“ телефон, затим читање књига, а највише штампа, радио и на првом месту телевизија“ (Глочевски, 2006, <https://www.kuda.org/sr/globalni-gra-ani-empirijska-studija-korisnika-interneta-u-srbiji-2003-2004>).

4.2. МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ ИСТРАЖИВАЊА

У раду су комбиновани квалитативни и квантитивни приступ - метода триангулације. Технике и инструменти бирани су у оквиру дескриптивног истраживачког метода који је примерен предмету и циљу истраживања. Од техника истраживања примењено је: интервјуисање, анкетаирање и скалирање.

Инструмент упитник са 16 питања и примерен је предмету и циљу истраживања. Њиме су испитивни ставови младих о утицају медија на језичку културу и културу уопште, а посредно медијску културу младих.

4.3. ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

X0 – Медији лоше утичу на језичку културу и културу понашаја младих.

Помоћне хипотезе:

X1 – већина испитаника гледа телевизију,

X2 – већина испитаника прати забавни програм,

X3 – медији у образовању имају значајну улогу,

X4 – медији промовишу насиље и говор мржње,

X5 – већина испитаника богати свој језик користећи електронске медије.

4.4. УЗОРАК ВАРИЈАБЛИ

Зависна – одговори испитаника усмерени на испитивање односа и ставова младих према утицају медија на културу комуникације и културу уопште. Независна – пол, године.

4.5. УЗОРАК ИСПИТАНИКА

Упитник је попунило 300 испитаника, од којих је 175 испитаника женског пола, а 125 мушког пола. У питању су ученици старосног узраста од 15 до 19 година.

4.6. ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА

Од медија пратим	Понекад %	Углавном %	Ретко %	Никад %
Штампу	32	28	22	18
Радио	33	37	22	8
Телевизију	20	63	17	0
Интернет	37	41	17	5

Назив новина, радија, тв које пратите на интернету	Понекад %	Углавном %	Ретко %	Никад %
Дневне новине: Блиц, Курир	15	18	32	35
Недељне: Свет, Скандал	33	25	37	5
Магазини: Глорија, Лепота и здравље	20	63	17	0
Радио: С, Планета, ДТД	37	41	17	5
Телевизија: Б92, Прва, Пинк	10	40	25	15
Друштвене мреже	10	85	5	0

На ТВ гледам	Понекад %	Углавном %	Ретко %	Никад %
Информативни програм	8	15	40	37
Забавни програм	24	56	15	5
Филмски и серијски програм	35	45	20	0
Образовни и документарни програм	3	7	15	75

	Веома значајну %	Значајну %	Не знам %	Никакву %
У мом образовању медији имају улогу	18	22	48	12

	Да %	Углавном да %	Углавном не %	Уопште не %
Медији промовишу језичку културу и језички стандард	10	20	58	12
Из медија сам научио/ла правилно изражавање	5	15	47	33
Медији промовишу псовке, језик мржње	30	25	23	22

Медији промовишу личности из света	Да %	Углавном да %	Углавном не %	Уопште не %
Забаве	38	4	0	0
Спорта	18	5	3	0
Политике	4	6	0	0
Науке	0	0	0	0

Медије пратим због	Да %	Углавном да %	Углавном не %	Уопште не %
Забаве	45	9	0	0
Информисања	15	13	0	0
Образовања	13	5	0	0

Образовни програм је	Да %	Углавном да %	Углавном не %	Уопште не %
Досдан	25	9	0	0
Користан	12	11	0	0
Забаван	2	13	0	0
Провокативан, инспиративна	0	7	0	0
Актуелан	0	3	0	0

Интересовање	географија и природа %	култура, друштво, историја %	страни језици %
У образовном програму највише ме интересује	32	57	11

	Не занима ме %	Не одговара ми време емитовања %
Образовни програм не гледам	84	16

	Интернет %	ТВ %	Књиге и брошуре %	Радио %
Да обогатим језик и културу изражавања користим	35	32	18	15

	Да %	Не %
Зна да постоји сајт: pročitane.lektira.com	73	27
Користим овај сајт	78	22
Радије погледам филм, него да прочитам књигу	82	18

5. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА СА ЗАКЉУЧЦИМА

Резултати истраживања потврђују да је гледање телевизије једна од главних активности адолесцената и на њих има велики утицај. Они дневно гледају телевизију три до четири сата. Тим темпом, до завршетка средње школе деца проведу више времена гледајући телевизију, него што проведу у учионицама. Док телевизија може забавити, информисати и правити деци друштво, са друге стране може утицати на њих и на непожељан начин. Време проведено гледајући телевизију одвлачи од важних активности као што су читање, израда домаћих задатака, играње, вежбање тренирање неког спорта и социјализацију. Такође, гледајући телевизију, деца сазнају информације које могу бити неприкладне и нетачне. Често не могу да праве разлику између фантазије приказане на телевизији и реалности. Она су под утицајем преко хиљаду реклама које одгледају сваке године, од којих се многе односе на алкохол, брзу храну и играчке. истраживање потврђује и то да већина испитаника прати забавни програм. (X2)

Анализом је потврђено да су испитаници ипак свесни великог утицаја који медији имају на њих, те да знају да медији промовишу насиље и говор мржње. (X4)

Оно што је и било за очекивати је да ће резултати истраживања показати да млади путем медија највише прате садржаје забавног карактера. Међутим, она негативна страна коју показује ово истраживање је тип и квалитет, управо, тог садржаја. Недељници попут „Света“ и „Скандала“ одишу неукусом, кичом и поремећеним системом вредности. Недељници који се не читају, него гледају, а иако се неко усуди да их прочита може наићи на некњижевни говор, препун жаргона, нетолеранције и говора мржње. Може се закључити да већина младих прати домаћу поп-фолк сцену која им поставља за узор звезде са естраде, које су медијима (али и читаоцима) битне јер продају тираж. Самим тим може се закључити да је предмет интересовања младих фокусиран на теме којима је ниво информативног и образовног значаја врло низак.

Чињеницу да домаћи медији располажу прилично сиромашним образовним програмом потврђују како одговори испитаника, тако и анализа појединих програмских шема водећих телевизијских станица. Емисије које доминирају су информативног и забавног карактера од којих се највише издавају вести, музичке емисије, као и серије и реалити шоу програми. Поставља се веома важно питање због чега се не посвећује довољно пажње младима као циљној групи, и да ли се од њих очекује да сами преузму иницијативу и потраже одговоре на многа питања помоћу интернета, који располаже мноштвом нетачних и нецензурисаних информација. Одговор би могао да се крије у теорији да се прави што већи број комерцијалних емисија, које привлаче велики аудиторијум и помоћу којих се остварује највећи профит.

Према подацима добијеним у истраживању млади, да би обогатили свој језик и стил изражавања, највише користе интернет, након тога телевизију, док само 18 одсто испитаника користи књиге. Такође је поражавајући податак да би велика већина омладине пре изабрала гледање филма, него што би прочитала књига, чиме је потврђена хипотеза Х5, да већина испитаника богати свој језик користећи електронске медије. На овај начин, користећи интернет, тв и мобилне телефоне, упућени су углавном на стране језике (енглески), те матерњи готово да и не развијају: „Млади људи су захваљујући компјутеру и мобилном телефону упућени на енглески језик, па тако потискују наш. Ситуација је алармантна јер петнаестогодишњак у свакодневној комуникацији користи просечно 100 речи, а, према развојним стандардима, дете предшколског узраста би требало да има у свом речнику око 2.000 речи. Постоји велики проблем у нашем друштву јер су поједина истраживања указала да чак половина тестираних ђака из Србије нема способност за читање, јер немају готово никакву могућност за разумевање написаних текстова. За такву ситуацију могу да окривим лош принцип рада у школама у којима се инсистира на учењу напамет и простом репродуковању написаних текстова“ (Попадић, 2009, <http://www.vokabular.org/forum/index.php?topic=4158.0;wap2>).

Негативан утицај медија на језичку културу и културу понашања младих може се избећи увођењем медијске писмености у образовни систем и то на сви нивоима. У потпуности је јасно да образовни систем мора да доживи темељну реферму, али за разлику од претходних, ово је реформа у којој је препозната неопходност реформе свести и компетенција наставног кадра који треба да кроз формално и неформално образовање достигну дигиталну генерацију, развију код њих демократску културу и компетенције за будућност у којој ће живети и радити.

ИЗВОРИ

- Друго предавање у оквиру пројекта који се реализује уз подршку ОЕБС и у сарадњи са Филозофским факултетом Универзитета у Новом Саду, https://www.helsinki.org.rs/serbian/projekti_osce_t02.html
- Глочевски 2006: М. Глочевски, Глобални грађанин, емпиријска студија корисника Интернета у Србији. <https://www.kuda.org/sr/globalni-gra-ani-empirijska-studija-korisnika-interneta-u-srbiji-2003-2004>
- Gross – Juvonen – Gable 2000: E. Gross, J. Juvonene, S. Gable. „Internet Use and Well-Being in Adolescence“. Journal of Social Issues. Vol. 58, No. 1. 75-90. <https://www.cdmc.ucla.edu/wp-content/uploads/sites/170/2018/05/gross2002.pdf>
- Hamburger, Y. A., & Ben-Artzi, E. 2000: Y. A. Hamburger, E. Ben-Artzi. „The relationship between extraversion and neuroticism and the different uses of the Internet“. Computers in Human Behavior, 16(4), 441–449. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00017-0](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00017-0)

- Хинић 2004: Интернет и традиционални медији, Еволуција. Центар за проучавање информационих технологија, Београд
- Хинић 2008: Д. Хинић. „Кориснички профили интернет зависника у Србији. Психологија, Вол. 41(4), 435-453.
- Гојков 2006: Г. Гојков. Метатеоријске концепције педагошке методологије. Висока струковна школа за образовање васпитача. Вршац.
- Kraut – Patterson – Lundmark – Kiesler – Mukophadhyay – Scherlis 1998: R. Kraut, M. Patterson, V. LuInternet, S. Kiesler, T. Mukophadhyay, W. Scherlis. „Paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?“ *American Psychologist*, 53(9), 1017–1031. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.9.1017>
- La Greca – Thompson 1998: A. La Greca, T. Thompson. „Family and friend support for adolescents with diabetes“. 16, 101-113. <https://books.google.rs/books?id=nRzMWqpj-pcC&pg=PA529&lpg=PA529&dq=La+Greca+i+dr.+1998&source=bl&ots=5t8cGgJIAL&sig=ACfU3U3iNz9PoRUM1a-9a0jQezXF8w8GzA&hl=en&sa=X&ved=2ahUKewisu-2Bu93nAhUvlosKHfCFADeQ6AEwAHoEсAYQAQ#v=onepage&q=La%20Greka%20i%20dr.%201998&f=false>
- McKenna - Bargh, 2002: K. Y. A. McKenna, J. A. Bargh. “Can You See the Real Me? Activation and Expression of the True Self on the Internet”. *Journal of Social Issues*, 58 (1), 33-48.
- Morahan-Martin – Schumacher 1997: J. Morahan-Martin, P. Schumacher. “Gender, Internet and Computer Attitudes and Experiences“. *Elsevier in Computers in Human Behavior*, volume 17, Issue 1, 95-110. <https://digitalcommons.bryant.edu/apjou/3/>
- Павловић – Максић – Ђуричић 2018: Б. Павловић, С. Максић, Н. Ђуричић. Прва година Пројекта Грађанин у Србији, Грађанске иницијативе, Београд. <http://libero.org.rs/sr/u-srbiji-otrocela-kampanja-se-protiv-govora-mrznje-na-internetu/>
- Попадић 2009: Ј. Попадић. „Тинејџери говоре СМС језиком“. <http://www.vokabular.org/forum/index.php?topic=4158.0;wap2>
- Ружић Сенић 2019: М. Ружић Сенић. Развијање дигиталне писмености у основној школи, докторска дисертација одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду, <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/3565/Doktorat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Smith 2017: G. Smith. What is learner-centred teaching? <https://thisisgraeme.me/2017/03/06/approaches-what-is-learner-centred/>
- Видаковић Жутић 2016: С. Видаковић Жутић. „Образовање одраслих“, <https://samoobrazovanje.rs/obrazovanje-odraslih/>
- World Youth Report, <https://www.un.org/development/desa/youth/world-youth-report/world-youth-report-2003.html>
- <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/u-okviru-projekta-podsticanje-demokratske-kulture-u-skolama-objavljena-publikacija-o-primerima-dobre-prakse/>
- <https://interactive.miami.edu/>
- <https://www.living-democracy.rs/textbooks/>

Ljubomir A. MILJKOVIĆ

Dragana M. TRNAVAC

DEVELOPMENT OF COMPETENCES FOR A DEMOCRATIC SOCIETY
IN THE DIGITAL AGE

SUMMARY

The subject of the research is the development of competencies for democratic culture in the digital age through the analysis of youth media culture. The aim of the research is that on the basis of the obtained results adequate solutions to the problem of media influence on the culture of communication and culture in general among young people can be proposed, and theoretically to determine how much the media influence the culture of communication and the development of youth awareness. young people. The paper concludes that the surveyed group of teenagers, 300 of them from Belgrade high schools, mostly watch television and follow an entertainment program, that the media in Serbia promote violence and hate speech, and that most of them enrich their language and culture of expression using electronic media, not a book. The results obtained confirm that the media, as they are today, have a very negative impact on the language culture and the culture of behavior of young people in general.

Key words: competencies, democracy, digitalization, media literacy, digital literacy